

ЯРОСЛАВ ГОРДИНСЬКИЙ.

Перша проба хрестоматії з української літератури.

*Із „Записок Наукового Товариства і.м. Шевченка“
т. СХХV.*

У ЛЬВОВІ 1918.

З ДРУКАРНІ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМ. ШЕВЧЕНКА.

3 174 182

ЛННБ України ім.В.Стефаника

00555400 (J)

0006
Ярослав Гординський.

Перша проба хрестоматії з української літератури.

Із „Записок Наукового Товариства ім. Шевченка“
т. СХХV.

У ЛЬВОВІ 1918.

З ДРУКАРНІ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМ. ШЕВЧЕНКА.

3 174.982

4(с)У(09) + 8(с)У „: 1917" (09)

30K.

ЛІВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ И 49946

Михайло Возняк оголосив фільольогічні праці відомого перемиського крилошанина Івана Могильницького, а саме його: „Вѣдомѣсть о Рускомъ Языцѣ“ і „Грамматыку Языка Славено-русского“.¹)

Цінна на свій час розвідка Могильницького про руську мову була написана по руськи, хоч друком видано її уперве в скороченій редакції по польськи.²) Руський текст видав що йно М. Возняк із двох рукописий (бібліотеки Оссолінських і „Народного Дому“). Але обі ці рукописи неповні, бо не заховала ся в них хрестоматія зложена з доказового матеріалу, на яким опирав Могильницький свої виводи й на який він нераз по-кликуєть ся — себ то виїмки з книжок, взірців мови й документів. Усе те мало творити додаток до розвідки. З тої хрестоматії знайшов Возняк тільки деякі цитати з книжок у рукописі бібліотеки „Народного Дому“.

Цілу сю хрестоматію Могильницького разом із частиною тексту „Вѣдомости“ (вже третього з ряду) віднайшов др. Василь Щурат у бібліотеці перемиської греко-катол. капітули.³) Є се вязка білого (крім 2 синіх листів), найчастійше грубого паперу fol., що складаєть ся з 93 розрізнених листів, або зложених звичайно в аркуші або й деколи поодиноких. Сі листи обложені з верха двома аркушами синього паперу. На однім із них

¹) Українсько-руський Архив, т. V, Львів, 1910.

²) Там же, ст. V—VI.

³) За відступлене мені сеї рукописи для наукового використання й за деякі уваги до неї складаю д-рови В. Щуратови прилюдну подяку.

знаходимо напись: Scripta p. d. Custodem Cap. Equitem de Mogilnicki. Tractatus Philologicus de Dialectu Ruthena et Lingua Slavica.

З огляду на зміст можна рукопись поділити на дві частини. Перша — це частина „Вѣдомости о Рускомъ Языцѣ“. Рукопись тут неповна, бо не достає початку. Текст починаєть ся § 6. Титулу сего § нема. У виданю М. Возняка має він наголовок: „Примѣры мовы руской въ земляхъ русскихъ, имена малои, бѣлои, червонои Руси носячихъ, съ наступающихъ документовъ книгъ и писмъ вынятые“.¹) Се є власне та хрестоматія із старої та нової української літератури, яка мала бути складовою частиною „Вѣдомости“ Могильницького. Спис творів, що мали входити в сю хрестоматію, знаходить ся у рукописі бібліотеки „Народного Дому“ у Львові²) й відси подав його М. Возняк як § 6 „Вѣдомости“.³) Але се тільки список заголовків (як каже сам Могильницький: „єдинѣ кладу напись документовъ, книгъ и иныхъ сочинень“) без подання того, що з них узято. Тому перейдемо сю хрестоматію ще раз по нашій рукописі й подамо її докладнійший зміст. Докладних заголовків не виписую, на скільки вони знаходять ся у статі Возняка. Очевидна річ, самих текстів, винятих із знаних книжок, нема потреби подавати. Хрестоматія зложена з ось яких уступів:

1) Привилей Рѣского князя Лва съ рокѣ 1292 (ст. 20 а).⁴) Тексту акту нема, є тільки порожнє місце.⁵)

2) Статѣтъ Рѣй Княжества Литовскогогъ рѣскимъ языкомъ и писмомъ гадѣни рокѣ въ Вилнѣ дѣкованый. Раздѣлъ Шестый ѡ Опекахъ Артикѣлъ дѣ. (ст. 20 а—20 а об).

¹) Українсько-руський Архив, т. V, ст. 40.

²) Там же, ст. VII.

³) Там же, ст. 40—44.

⁴) Ся частина рукописи писана в той спосіб, що кожда сторона поділена на дві рівні частини: праву й ліву. Записаний є все тільки лівий бік, правий був може призначений на примітки до текстів. Аркуші записані по обох боках незвичайно стараним скорописом у двох лініях. Титули поодиноких творів (крім № 1) писані червоним і кирильським письмом. Нумеровані є не листи, а аркуші, але вони мають деколи ще нумеровані вкладки. Число аркуша написано на середині, перечеркнене, а додані у правім розі інші числа. Давнійші числа йдуть від 20 (отже 19 аркушів не достає); числа на правім розі йдуть від 1. Цитую сторони по старій нумерації, а поодинокі листи означаю буквами: а, б, в і т. д.

⁵) Перечеркнено дописку: въ Оригиналѣ пр...

3) Декретъ Шташка съ Давидова Старости Гамбургскаго.¹⁾ Се грамота з 1422 р. (ст. 20б—20б об). Сам титул грамоти знаходить ся аж на ст. 20г.

4) Книскъ съ привелею Жигмонта Авгста.²⁾ Акт датований роком 1538 (ст. 20в—20в об).

5)³⁾ Писмо сватое перевода Франциска Скорины. Перед виписками із Біблії Скорины є поясненя самого Могильницького. Ось які уривки сеї Біблії й поясненя Могильницького бачимо тут:

а) Переводъ сєсь до найрѣдшихъ Книгъ належитъ, такъ далєцъ же еше нигдє цѣлкомъ всѣхъ Книгъ перевода тогѡ не собрано. Маю при рѣкахъ еднѣ тылкѡ оригиналнѣ часть перевода тогѡ. Замикає въ себѣ пѣтеро Книгъ Мойсєвыхъ⁴⁾ нецѣлыє вторыє и четвертыє и цѣлыє третыє Книги Царствъ. Приводжѣ тѣ нѣкоторыє выпиcы къ познаню реченєгѡ Автора и працѣ слѣжачѣ.

Далї йде уривок із 94-ого л. — закінченє перших книг Мойсєєвих.

б) Къ предєсловїю до ѣ Книгъ Мойсєвыхъ Скорина на л: ѣ десѣтеро приказана тыми собралъ словы:

І далї йдуть сї заповіди Божї.

в) Переводъ пѣтыхъ Книгъ Мойсєвыхъ вторыи законъ званыхъ.

Тут подано заголовок сих книг.

г) Сказанїє доктора франциска скорини сполоцька, въ книги⁵⁾ втораго законѣ моїсєєва.

Подано тут цїле се „Сказанїє“. Опїсля йде примїтка Могильницького:

Выписєю тѣ нарекомъ цѣлое тогѡ предєсловїє, разъ для тогѡ поневажъ оно єсть очевиднымъ примиромъ дїалекта рѣскогѡ перевода Скоринина, потомѣ же съ приведеныхъ въ немъ мѣсцѣ старогѡ и нового закона, найлѣпше оцѣнити можна, якъ далєцъ переводъ сєсь ѡ перевода писма сѣ: въ языцѣ славенскомъ различаєся, наостатокъ для тогѡ поневажъ сказанїє тоє въ жадномъ инномъ изданїи Библіи не находитєся —

д) є' книги Мойсєвы, гл: єї л: лѣ:

1) Сей цїлий акт написаний червонилѡм.

2) Титул написаний чорнилѡм, текст червонилѡм.

3) Хибно написано в рукоп. ч. 4. Тим самим і инші числа в рукописи хибні.

4) Друкованє розєтрїлєними буквами є в ориг. писанє червонилѡм.

5) В рукоп. хибно: книги.

е) Книги третин Царствъ Глава зї. л: рѣз

Виймки з Біблії Скорини обіймають аркуші: 20гд, 21, 22, 23. Кінця тексту останнього виймку нема, бо 23-й аркуш кінчить ся словами: Тогда рече жена. Отже не достає в рукописі найменше двох листів. Тому, що далі йде 4 листи нумеровані, а опісля аркуш ч. 26, належать сі нумеровані листи очевидно до 25-го аркуша й тому нумерую їх 25абвг. Відси йде вже нумерація уступів правильна — видно оден уступ знаходив ся в аркуші, котрого нема.

б) Выписъ съ привелю Жигмонта III.¹⁾ Грамота з 1589 р. (ст. 25а—25а об).

7) Судовий акт короля Стефана з 1585 р. — без титулу (ст. 25б—25б об).²⁾

8) Судовий акт — без титулу — з 1585 р. (ст. 25в—25г).³⁾

9) Далі йде кінець уступу, винятого мабуть із якогось полемічного твору. Початку того уступу нема — він був, здаєть ся, на останній картці пропавшого аркуша ч. 25. Може бути, що се той сам уступ, що мав іти після ч. 5 нашої нумерації.

10) **ИЖЕ БЪ СТЫХЪ ОЦА НАШЕГО ІОАНА ЗЛАТОУСТАГО АРХІЕПІА КОНСТАНТИНОПОЛА:** Толкованіє На Дѣаніа Япѣскаѣ. З сеї книжки виписано на ст. 26а—26б:

а) віршу на герб Дольматів;

б) Уступ з 14-го л.

11) Апокрисисъ филалета. Ніякого тексту тут не подано; є тільки примітка: выписъ въ нотѣ (ст. 26б).

12) **ПОУЧЕНІЕ БЪ НЕЪ ОІ** по всѣх⁴⁾ стѣхъ Бѣліе ѿ лѣкы. До тексту додано: Примѣчаніє Поученіє того винятого съ старогѣ и ледкѣ⁵⁾ чител'ногѣ рѣкописа, певно предѣ двѣста лѣтъ писаногѣ (ст. 26б—27а).

13) **ИЖЕ БЪ СТЫХЪ ОЦА НАШЕГО ІОАНА ЗЛАТОУСТАГО, АРХІЕПІА КОНСТАНТИНОПОЛА. КНИГА ѿ СЦІЕНЪСТЕЪ БЪ ЛЕОВЪ** і т. д. (1614 р.). Виписано на ст. 27а—28а:

а) віршу із „Предослові-я“.

б) Словъ нѣкотѣрыхъ трѣдныхъ въ Книзѣ тѣхъ ѿ Сціен'ствѣ, ѿко мѣншъ Чител'никѣхъ хѣнѣтливый ѿбъяснѣнѣ (оповіданє про Сирени).

¹⁾ Заголовок написаний чорнилом, текст червонилем.

²⁾ Ціла грамота писана червонилем.

³⁾ Початок писаний чорнилом, сам акт червонилем.

⁴⁾ В рукоп. оба слова написані разом.

⁵⁾ В рукоп.: ледке.

14) **ЛЕЖІКОНЪ СЛАВЕНОРЪССКІЙ, Й ІМЕНЪ** Талко-
ваніє (з р. 1627). Виписано відси віршу на герб Балабанів і уступ
із переднього слова (ст. 28а—28б об).

15) **БУХОЛОГІОНЪ** алако **МОЛИТВОСЛОВЪ** иль **ТРЕБ-**
НИКЪ і т. д. — Петра Могили з 1646 р. Виписано відси віршу
на честь Могили і вступне слово (ст. 28б об—29б).

16) **СТІГЪ** **ЩЯ** **НАШЕГЪ** **КАЛЛИСТА** і т. д. **НАЖКА**
В' НАЮ **ПРОВОЗЪ** **БЪСТНЮ** **Ъ** **МЫТНАКЪ** **Й** **ФЯРИСІ**
(ст. 30а—30б).

17) **Кѣнецъ** **Христокъ** і т. д. (Антон Радивилівського
з 1688 р.) (ст. 30б—30б об).

18) **ТРІВДІОНЪ** (львівський з 1664 р.). Виписано на
31а—в Синасар на четвер 5-го тижня посту. Текст подано па-
ралельно по руськи й по церк.-славянськи. На долині читаємо
таку примітку: **Обекъ** **Рѣскогъ** **кладъ** **тотъ** **самъ** **Бѣнаѣаръ** **въ**
пизыцѣ **славенскомъ** **оказалъ** (sic!) **съ** **Трѣвды** **постнои** **Бо**
стой **Кіевпечѣрской** **Лѣврѣ**, **Рокъ** **аѣѣд.** **дрѣкованый** **аби** **чителникъ**
разницю діалектовъ и докладность рѣскогъ перевода разсѣлалъ.

19) **НОМОКАНОНЪ** — Арсенія Желиборського з 1646 р.
Виписано похвальну віршу Желиборським і вступне слово (ст.
31б—32б).

20) **Ключъ** **Разъмѣніа** — з 1663 р. Відси виписано на ст.
33а—33б:

а) із л. 46: **КАЗАНЬЕ** **Б.** **НА** **СТРѢТЕНІЕ** **ГДѢ**.

б) Із л. 146: із Науки складання проповідий (про проповідь
над старим).

21) **БОГОГЛЯСНИКЪ** і т. д. — з 1790 р. Пісня: **Коханаго**
сѣ **ѡстѣла** і т. д. (ст. 33б—33б об.).

22) **Енеїда** і т. д. — Івана Котляревського з 1808 р. (ст.
33б об.—34б):

а) Із л. 3: **Побачила** **Юнона** **съ** **Неба** і т. д. аж до слів:
Тобѣ **на** **далибогъ** **що** **дамъ**.

б) Із л. 18: **Еней** **вже** **съ** **хмелю** **проспавсѣ** і т. д. аж до
слів: **И** **чорнѣй** **шелковный** **платокъ**.

в) Із л. 47: **Въ** **Енеѣ** **заболѣли** **ноги** і т. д. аж до слів:
Подъ **лавковъ** **до** **свѣта** **спавъ**.

г) Із л. 68: **Еденъ** **съ** **Троѣнскої** **громади** і т. д. аж до
слів: **Ни** **въ** **чимъ** **не** **бѣвъ** **страхополохъ**.

23) **Граматики** і т. д. Ол. Павловського з 1818 р. (ст. 34б
до 35а об.).

- а) Із л. 89: Піснѧ. Гомонѧ, гомонѧ по дѣбровѣ і т. д.
б) Із л. 94: Вакѡла Чмырь (вірша). Є тільки початок, описля не достає одної чи двох карток, а далі текст вірші від слів: „Прышовѧ въ дѣмкѧ тягты люлкѧ“ аж до слів: То ѡ ноги до дороги, примерзли, И плечи“.

Порівнюючи спис уступів хрестоматії Могильницького у нашій рукописі із списом у рукописі „Народного Дому“, оголошеним М. Возняком, бачимо, що супроти 21 уступів рукоп. „Народного Дому“ є у нас уступів 23 (а може й 24, коли припустити, що оден уступ загинув із аркушем, що його не достає). До того є в нашій рукописі деякі уступи, яких нема у Возняка й на відворот є й у Возняка уступи, яких нема у нашій рукописі (мабуть сї, що були на пропавшій аркуші).

Отже ціла хрестоматія по обом рукописям мала складатися з ось яких творів (виписане у Возняка значу буквою: В):

- 1) Прівілей кн. Льва з 1292 р. (В).
- 2) Литовський Статут з 1589 р. (В).
- 3) Декрет Сташка з Давидова з 1422 р. (В).
- 4) Прівілей Жигмонта Августа з 1538 р. (В).
- 5) Біблія Скорини з рукописі 1596 р. (В).
- 6) Прівілей Жигмонта Августа з 1589 р. Се мабуть той сам прівілей, що поміщений у В. під ч. 5 без дати.
- 7) Судовий акт короля Стефана Баторого з 1585 р.
- 8) Судовий акт того самого короля з того самого року.
- 9) Артикули Братства села Улича. Тільки у В.
- 10) Отновлене єдности съ Костеломъ Римскимъ. Почаїв 1767. Тільки у В. Се без сумніву сей сам уступ, з якого заховав ся в нашій рукописі (під 9) тільки кінець.
- 11) Івана Золотоустого Толковане на Апостольські Дїянїя 1624 р. (В).
- 12) Апокрїзіс Філялета (В).
- 13) Поучене в 18-ту неділю по всіх Святих. Із старої рукописі.
- 14) Івана Золотоустого Книга о священстві. Львів, 1614 (В).
- 15) Лексікон Памви Беринди з 1627 р. (В).
- 16) Требник Могили з 1646 р. (В).
- 17) Калліста Наука на неділю про митаря й фарисея (В).
- 18) Антона Радивілівського „Вѣнецъ Христовъ“ 1688 р. (В).
- 19) Тріодъ — львівська з 1664 р. (В).
- 20) Номоканон — Арсенія Желиборського з 1646 р. (В).
- 21) Ключъ Разумѣніѧ — 1663 р. (В).

22) Богогласник — 1790 р. (В).

23) Івана Котляревського Енеїда — 1808 р. (В).

24) Олександра Павловського Граматика з 1818 р. (В).

Отже хрестоматія Могильницького мала обіймати уривки з 24 творів на просторі часу від 1292 до 1818 р. Замітно, що найбільше місця присвячено в ній грамотам, перекладави Скорини й „Енеїди“ І. Котляревського, отже творам, у яких найбільше приходила до значіння народна мова. Поминаємо на боці питанє, чи Могильницький подавав вірно переписані тексти для своєї хрестоматії, чи він їх змінював. Се часом і не можливо сконтролювати. Можна думати, що давнійші твори подавав він у можливо вірному відписі з оригіналу. Але твори новішої літератури він змінював незначно в обсягу мови, а саме форми, уживані на російській Україні, змінював він на більше (як йому здавалося) галицькі. З того вийшли пр. нерівності в ритміці деяких стрічок „Енеїди“. Для приміру наведемо уривок із вірші про Вакулу Чмира в текстах Могильницького і о. Павловського:¹⁾

Могильницький:

Пришовъ въ дѣмкѣ тягты
Ажъ єно кресило [люлкѣ
Обызривсѣ, и забывсѣ
Що не ма хѣдобы
Теперьъ пропавъ зо всѣмъ за-
йкобы съ хо[ро]бы. [клавъ
Мыслить рачивъ, якъ обачивъ
Що пришло до лиха
Бо вже морозъ щипле за носъ
И за ноги съ тиха,
Безъ кожѣха капелюха
Тылко въ єдной свитѣ.

Павловський:

прышлѣжъ въ дѣмку
тягты люльку,
ажъ тільки кресало;
оглядівся,
изумывся,
що нема худѣби;
теперьъ пропавъ,
зовсімъ залявъ
ніна́че зъ хорѣбы.²⁾
Мыслить рачивъ,
якъ побачывъ,
що пришлѣсь до лѣха,
бо вже й морѣзь
щѣпле за носъ
и за ноги зъ тыха.³⁾
безъ кожѣха,
капелѣ́ха,
тілько въ одній свѣті.

¹⁾ Грамматика малороссійскаго нарѣчія. Сочин. Ал. Павловскій: Въ Санктпетербургѣ, 1818 года, ст. 94—99.

²⁾ Тут у Могильницького пропущено значну частину тексту Павловського.

³⁾ Тут знов у Могильницького багато пропущено.

„Вѣдомѣсть“ Могильницького скінчена 1829 р.¹⁾ Тоді й мусіла вже бути зовсім готова також наша хрестоматія. Початки її сягають ще 1817 р., коли то скликано шкільну комісію для полагодження українських домагань на полі шкільництва. До протоколу нарад сеї комісії додано грамоти,²⁾ котрі могли стати завязком хрестоматії, яка однак повстала пізнійше.

Хрестоматія Могильницького є першою пробою хрестоматії з українського письменства. Та вона полишила ся аж до наших часів у рукописі. Першу друковану хрестоматійку з української літератури дав Йосиф Левицький у своїй граматичі з 1834 р. Вона має заголовок: „Anhang zur Ruthenischen Grammatik. Auszüge aus verschiedenen ruthenischen Schriftstellern.“³⁾ Мимоволі напрошуєть ся порівняне обох хрестоматій. Відомо, що Йосифови Левицькому закидувано неправне користуванє граматикою Івана Могильницького й се не є безосновне.⁴⁾ Те саме належить сказати й про хрестоматію Левицького, бо ту хрестоматію зложив Левицький, користуючи ся також безцеремонно матеріалом, зібраним Могильницьким (уже тоді покійним).⁵⁾ Тепер можемо прослідити сю справу близше.

Anhang Йосифа Левицького зложений з ось яких уступів:

1) Document des Leo Daniłowicz, Fürsten von Halicz vom Jahre 1292. — (aus dem Archiv bei der Gr. kath. Katedral-Kirche in Przemyśl) (ст. 2—4).

2) Document des Leo Daniłowicz, Fürsten von Halicz vom Jahre 1302 (ст. 4—5).⁶⁾

3) Aus dem Buche Statut Litowskij 1588. Відси подано на ст. 5—6:

¹⁾ Про „Вѣдомѣсть“ гл. Мих. Возняк: Студії над галицько-українськими граматиками XIX в. (Записки Наук. Тов. ім. Шевченка, т. ХС, ст. 52 і д.).

²⁾ Там же, ст. 57—9. Не треба й додавати, що сі грамоти зібрав Могильницький.

³⁾ Grammatik der ruthenischen oder Klein Russischen Sprache in Galizien von Joseph Lewicki. Przemyśl 1834. „Anhang“, долучений до сеї граматики, має ст. 1—59.

⁴⁾ Возняк, *op. cit.*, ст. 104.

⁵⁾ Там же, ст. 106. На подібности між обома хрестоматіями звернув мені увагу також др. В. Щурат.

⁶⁾ З граматики Й. Левицького переддрукував сі два документи й Я. Головацький у своїй хрестоматії (Яковъ Головацкій: Хрестоматія. Въ Вѣдні, 1854, ст. 315—317).

- а) наголовок;
- б) 20 Art. Erster Abschnitt. Розділ первий о персонѣ нашої гсѣрьскои.
- 4) Des Franz Skorina Uibersetzung der Bücher Moyses 1518. Leviticus Seite 8. Відси виписано на ст. 8—12:
 - а) Глава ѿ;
 - б) pag. 23. Глава Θ. Числа Numeri.
- 5) Meletius Smotryski: Verrede zu dessen Grammatik 1618. (ст. 12—15).
- 6) Azarias 1623. Книга о вѣрѣ единой святой сокроной Писест Цркви... ѿ Прѣтѣй Трѣци. (ст. 16—22).
- 7) Kallistus Predigten 1637 pag. 432. Наѣка къ недѣлю девѣтсю По Гошествѣи Гѣаго Дхѣа. (ст. 22—25).
- 8) Aus dem Moghilischen Evchologion 1646, pag. 90, 2ter Theil. Предмова до Крещѣнѣа. (ст. 26—28).
- 9) Ioanniki Galatowski 1663. Ключъ разсмѣнѣа. Казанье къ недѣлю осмю, по Гошествѣи свѣаго Дхѣа. (ст. 28—30).
- 10) Ioannicius Galatowski: Месѣд правдивый, Кіевѣ 1669. Предмова (ст. 30—33).
- 11) Anton Radyłowski 1672. Огородокъ П. Богородицы. pag. 303. Глобо первое напренесеніе... мѡщей... Ѳеодосѣа Печѣрскаго.... (ст. 33—34).
- 12) Anton Radyłowski 1688. Кнѣицъ Христѡкъ: pag. 222. Глово на недѣлю ѿ. По Гошествѣи Гѣаго Дхѣа. (ст. 35—37).
- 13) Aus dem Buche Гѣма Бѡжіе; pag. 1. Посчѣнѣе къ дѣнь рождествѣа христѡка (ст. 37—39).
- 14) 1722. Собраніе припадковѣа Глава пѣтаа. (ст. 39—42).
- 15) Aus dem Buche Народовѣцаніе.... 1768, pag. 26, (ст. 42—43).
- 16) Julian Dobryłowski 1794. Наѣки Парохѣалнѣа pag. 17. Недѣла пѣтаа по Воскресѣнѣи. (ст. 44—46).
- 17) Johann Kotlarewski 1808. Virgils Enejde pag. 1. Початок поеми аж до слѣв: Пстывочкѣа Венерѣ давѣ (ст. 46—47).
- 18) Aus dem kl. Katechismus für Pfarrschulen in Galizien. Lemberg 1818 pag. 13. (ст. 47—50).
- 19) Aus dem grossen Katechismus, für Pfarrschulen Przemyśl 1833. pag. 134, verfasst v. Mogilnicki: ѿ Вечѣрни, ѿ Оѣтрѣни. (ст. 50—54).
- 20) Muster des ruthenischen Dialektes in Ungarn. Церковныа Бѣсѣды... Мнѣхѣлоомѣа Лѣчкѣа.... къ Бѣдинѣа 1831, pag. 1. ѿ Воскресѣнѣи дѣшѣкномѣа. (ст. 55—59).

З сего перегляду бачимо, що вплив хрестоматії на Anhang Йосифа Левицького вже на перший погляд очевидний. І мусимо покласти в вину Й. Левицькому, що він не зазначив сего виразно. В обох хрестоматіях знаходимо ось які ті самі твори, хоч із тих творів повиписували оба автори звичайно інші місця: 1) Грамота кн. Льва з 1292 р.; 2) Статут Литовський (у Могиль. з 1589 р., у Лев. з 1588); 3) Біблія Скорини (у Мог. з 1596 р., у Лев. з 1518); 4) Проповіди Калліста; 5) Требник Могили з 1646 р.; 6) „Ключь разѹмїня“ Йоанкія Галятовського; 7) „Вѣнецъ Христовъ“ Антона Радивилівського; 8) „Енеїда“ І. Котляревського з 1808 р. Крім того два твори у Лев. мають тих самих авторів, що їх вичисляє й І. Могильницький, себ то: „Месія правдивий“ Йоанкія Галятовського й „Огородок П. Богородици“ Антона Радивилівського. Отже Йосифови Левицькому прийшло ся самостійно вибрати тільки 10 уступів, а половину своєї хрестоматії завдячував він безпосередно чи посередно Могильницькому. Очевидно пояснити усе те чистим припадком годі. Левицький запозичив ся таки добре у Могильницького.

Але й оригінальність тих 10 уступів, що їх нема у хрестоматії Могильницького, можна ще подекуди поставити в сумнів. От пр. уступ із граматики Смотрицького міг бути дослівним відписом з „Вѣдомости“ Могильницького, де він знаходить ся у § IV.¹⁾ Так отже остаєть ся небогато оригінального в хрестоматії Левицького.

Та обі сі хрестоматії ще цікавійші тим, чим вони різнять ся від себе. Хрестоматія Могильницького обіймає: 8 грамот, актив і статутів, 1 переклад Біблії, 2 твори релігійно-полемічного змісту, 8 творів церковного змісту (у текстах з них знаходимо 4 вірші), 1 твір церковно-правничого змісту (і тут є вірша), 1 лексикального змісту, 1 твір із духовними віршами, 1 світську поему, 1 граматику (виписано світські вірші). Отже у Могильницького видно стремління дати образ справді народного письменства українського й приміри народної мови в літературі, а не виключно — церковного. Як живим духом віє від хрестоматії Могильницького, видно хочби й із його замишування до віршів, яких значіне видвинула властиво що йно сучасна наука. Тай із церковного письменства дає він часто приміри, в яких пробиваєть ся змагане до народної української мови. Словом, хрестоматія Могильницького має доцільний плян виказати істо-

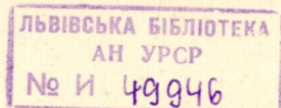
¹⁾ Укр.-руський Архив, т. V, ст. 30.

рично уживане справжньої української мови в письменстві. Тому Могильницький добирає для своєї хрестоматії тільки такі твори, які відрізняють ся виразно від того, що Росіяни привикли причисляти також до московської літератури. Відси то мабуть походить, що Могильницький поминув вибір пр. із київської літератури дотатарської доби. Отся ідея, що пробиваєть ся так ясно, придає хрестоматії Могильницького цїни й якогось тепла.

Власне тої ясної ідеї й доцільно переведеного пляну не достає вповні хрестоматії Йосифа Левицького. Правда, не пішов він у своїй хрестоматії сею дорогою, що у прозодії, де як приміри віршованя „der ruthenischen Sprache“ наведено чисто московські вірці, але за те повернув він у „Anhang-y“ в инший, не менше фальшивий бік, що вказує тільки ще більше на його дезорієнтацію в питаню про становище української мови — він надто піддав ся впливови памяток церковного письменства. На 21 уступів його хрестоматії є 14 церковного змісту, 2 грамоти, 1 правничого, 1 граматичного змісту, 1 уривок перекладу св. Письма, а тільки 1 уривок світської поеми. Про узглядненє віршів і т. п., взагалі про се очевидне житє, що так і бе з хрестоматії Могильницького, нема у Левицького й мови. Його хрестоматія дає односторонний і тим самим неправдивий образ давного нашого письменства. Колиж знаємо, що Левицький користував ся хрестоматією Могильницького, то годї подумати, щоби він давав такий вибір несвідомо: він на силу нагинав українську мову раз на московське (прозодія), раз на церковне (хрестоматія). Відси то й походять ті його баламутні погляди на становище української мови й на правопись, за котрі доводилось йому прийняти нераз злобні притики (хочби й відома справа з писанєм його прозвіска).

— — — — —

Дальшу частину нашої рукописі виповняє докінчене „Вѣдомости“ й дуже старанно повиписувані уривки ріжних писань: російських, латинських і польських, потрібних Могильницькому для його виводів у розвідці. Хоч текст дальших параграфів „Вѣдомости“ виказує деякі дрібні відміни супроти тексту Возняка — не подаю їх, бо в головному наша рукопись згідна з рукописями, використаними в „Архиві“.

358 418

И 49.946

ЯРОСЛАВ ГОРДИНСЬКИЙ.

Перша проба хрестоматії
з української літератури.

Із „Записок Наукового Товариства ім. Шевченка“
т. CXXV.

У ЛЬВОВІ 1918.

З ДРУКАРНІ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМ. ШЕВЧЕНКА.

2005

3 174 182